

Kielemme käytäntö

Havainnointia *tietty*-sanon nykyisestä käytöstä

Kun ryhdyttiin ruotsin *en viss* -sanon vastineena käytetyn *määrätyn* karkottamiseen kirjasuomesta, suositeltiin sen tilalle sanoja *eräs*, *erinäinen*, *jokin* ja *tietty*, joilla kullakin oli oma vakiintunut merkityksensä.¹ Tarkoituksena siis oli, että vaihtamalla monimerkityksinen *määrätty* sellaiseen attribuuttiin, joka kulloinkin parhaiten vastasi tarkoitustaan, ajatus saataisiin ilmaistuksi entistä täsmällisemmin. Kun tarkkailee nykyistä kielenkäyttöä, saattaa panna merkille, ettei kehitys ole kulkenut toivottuja ratoja. *Määrättyä* ruotsin *viss* -sanon merkityksessä on kyllä alettu karttaa, mutta sangen yleistä on, että yritetään selviytyä pulmasta vain yksinkertaisesti käyttämällä sen sijasta *tiettyä*, siis antamalla *tietylle* sen oman merkityksen lisäksi toisia, jotka vain vieraan kielen pohjalta lähtien tulevat ymmärrettäviksi.

Esimerkkinä *tietty* -sanon käytöstä adjektiiviattribuuttina on Lönnrotilla sanakirjassaan *tiettyjä miehiä ne oli*,

joissa *tiettyjä miehiä* = kända karlar. Siinä ei nähdäkseni voi havaita minikäänlaista konsonanttivartalaisen partisiipin differentioitumista; merkitys on sama kuin rinnakkaismuodon *tiedetetty*. Samoin esimerkiksi seuraavissa kirjallisuudesta poimituissa *tietty* -tapauksissa: »Kuitenkin kaksi teistä aina vartiana valvokoon ja kaikilla aseensa *tietyssä paikassa* olkoon, sillä keltatukkainen peikko huonettamme uhkaa» (Aleksis Kivi: Kootut teokset II, s. 80). »Tiedetään hänen nuorena yritelleen ruotsiksikin sepitellä runoja, mutta niistä ei ole säilynyt muuta kuin pari kolme katkelmaa. — — Toiset *tietyt*, mutta luultavasti hävinneet *Kiven ruotsinkieliset runot* olivat — — —» (V. Tarakiainen: Aleksis Kivi, v. 1915, s. 314). »Ja koska hän lukemattomia kertoja oli Sundvallin kanssa huvikseen siltaa vääntänyt — viimeksi äsken iltamiin päin mennessään — niin otti hän kääntövivun *tietyistä paikasta* ja teki tottuneesti muut valmis-

¹ E. A. Saarimaa: »Voi sanoa: *eräitä*, *erinäisiä* tai *tiettyjä*. Jokin näistä kolmesta sanasta sopii melkein aina 'määrätyn' sijaan ruotsin *viss* sanan vastineeksi.» (Huonoa ja hyvää suomea, v. 1930, s. 120)

H. Teppo: »Sanoilla *tietty*, *eräs*, *erinäinen*, *jokin* voimme hyvästi korvata tuon *vissin*, ja usein ei ole tarpeen mitään.» (Virittäjä 1932, s. 88)

tukset» (F. E. Sillanpää: Elokuu, 2. painos, s. 149). »Tutkielmassaan Volter Kilven 'Parsifalin' runotyylistä V. Tarkiainen aivan oikein huomauttaa, ettei kertomuksen taustaksi voida kuvitella mitään *tiettyä maata*» (Vilho Suomi: Nuori Volter Kilpi s. 128).

Edellä mainituissa tapauksissa *tietyllä* on oma tehtävänsä; on todellakin tarkoituksena sanoa, että ko. asia on tiedossa, on tunnettu. Mutta *tiettyä* näkee nykyisin hyvin yleisesti käytettävän, vaikka niin ei ole laita. Saattaa havaita, että *tietyksi* sanotaan jotakin, joka on vain puhujalle tai kirjoittajalle itselleen tuttua. Mielestäni ei *tietty* silloin ole asianmukainen; meillähän on vanhastaan indefiniittinen *eräs* juuri sellaisten tapauksien varalta. *Tietty* vaikuttaa hienostelulta, on kuin olisi syyttä suotta pantu vierasperäinen sana oman, kotoisen tilalle. Esimerkkejä:

»— — hän on niin ikään verrattomalla tavalla — ajattelen 'Romeon ja Julian' *tiettyjä kohtia* — käyttänyt antiteeseja ja yllättäviä metaforisia kuvia draamallisen sanan tervetulleina tehostajina» (Rafael Koskimies: Yleinen runousoppi, 2. painos, 1949, s. 266). Sanoisin: *eräitä kohtia*.

»Mitä teitä meidän olisi kuljettava, tuota kysymystä yritän *tietyistä näkökulmasta* asioita katsellen hieman valaista» (Äidinkielen opettajain vuosikirja I, 1952, s. 98): *eräistä näkökulmasta*.

»Turvautumalla tietopuoliseen ja teoreettiseen pohdintaan sosiaalisen mielensuunnan ja käyttäytymisen kehittämiseksi joudutaan *tiettyihin vaikeuksiin*, oli opetus välitöntä tai välillistä» (Matti Koskenniemi: Sosiaalinen kasvatus koulussa, 1952, s. 315). — Kun vaikeuksia vasta selvitetään, sanoisin: joudutaan *eräisiin* t. *erinäisiin*

vaikeuksiin tai vain yksinkertaisesti: joudutaan *vaikeuksiin*.

»Ilmastoon (nim. luokassa) vaikuttavat myös *tietyt ulkonaiset tekijät*, esim. fyysisistä olosuhteista johtuva väsymys tai tutkinnon odotus» (mts. 250): Ilmastoon vaikuttavat myös *eräät ulkonaiset tekijät* — —.

On toisenlasiakin tapauksia, joissa suhteellisen painoton *eräs* tuntuisi olevan paremmin paikallaan kuin *tietty*: asia, joka mainitaan, on tiedossa, on tietty, mutta sen seikan tähdentäminen ei yhteydestä päätellen ole tarkoituksena. Näin esim. seuraavassa:

»Kilpi puolestaan päätyy tässä katkelmassa teesiin 'hetkessä on ijäisyys', jolla on *tiettyjä yhtymäkohtia* goetheläiseen panteismiin» (Suomi, mts. 95). — Päähuomio kiinnitetään yhtymäkohtien olemassaoloon, ei siihen, että ne ovat tunnettuja, tiettyjä.

Samasta syystä vaihtaisin *tietyn eräiseen* seuraavissa tapauksissa:

»Viime vuosisadanvaihteessa esiintyi myös Euroopassa sosiaalipedagogisia virtauksia. Erityisesti näitä virisi *tiettyjen yhteiskunnallisten uudistuspyrkimysten yhteydessä*» (Koskenniemi, mts. 307).

»Kun kansa huokaa raskaan verotaakan alla ja kun toisaalta kerrotaan veronmaksajain varoja käytetyn *tietyissä piireissä* jopa oman edun tavoitteluun, vie se välttämättömyyden pakosta luottamuksen ja antaa ankaran kolahduksen valtion arvovalle kansalaisten silmissä (Helsingin Sanomat).

Sangen yleisesti käytetään *tiettyä* indefiniittisen *joku, jokin* -pronominin asemesta:

»Tälle vaiheelle (koululaisen elämässä) on ominaista korostunut yh-

dessäolon ja nimenomaan *tiettyyn ryhmittymään* kuulumisen tarve» (Koskenniemi, mts. 65). Mikäli olen ymmärtänyt oikein, ei ole kysymys *tietyistä ryhmittymästä*, vaan ryhmittymisestä yleensä. Sanoisin siis: *johonkin ryhmittymään* kuulumisen tarve.

»Oppilaan kuten opettajankin toimintaa ohjaa yleensä pyrkimys *tiettyyn tavoitteeseen*. Tämä pyrkimys — joka useinkaan ei ole tietoista — mukautuu niihin olosuhteisiin, jotka ovat olemassa» (mts. 74): *johonkin tavoitteeseen*.

»Voidaan myös keskustella *tietyistä* lukikirjan kertomuksessa tai historian oppimäärässä esiintyvistä henkilöistä ja pohtia hänen toimintaansa sekä sen vaikuttimia» (mts. 314—): *jostakusta* — *oppimäärässä esiintyvistä henkilöistä*.

»Edelleen opettaja voi — etenkin jos on kysymyksessä työskentely, jossa oppilailla on *tietyä liikkumatilaa* ja valinnan varaa — pitää huolta siitä, että oppilaan erikoista asemaa käytetään hyväksi työnteossa» (mts. 103). Tarkoituksena lienee sanoa jotakin liikkumatilan määrästä, mutta ellei sitä voida millään tavalla määritellä, ei mielestäni olisi puhuttava *tietyistä liikkumatilasta*. Voitaisiin ehkä sanoa: jossa oppilailla on *jossain määrin* liikkumatilaa.

»Ja *tietyssä määrin* ihmiskurjan kertomus onkin leikkivää ja leikkaavaa ivaa itsetunnustuksesta» (Pekka Mattila, Valvoja 1952, s. 300): *jossain määrin*.

»Kukaan ei päässyt häntä oikein lähelle, kukaan ei saavuttanut hänen täyttä luottamustaan. Hänen oma äitinsäkin jäi aina *tietyin välimatkan* päähän hänestä» (Magnus Björkenheim: Kaarlo Sarkia, suomennos, s. 21). Ruotsiksi oletettavasti: *på ett visst avstånd*, jossa *ett visst* ei tietenkään

tarkoita, että välimatka olisi jollakin tavoin määriteltävissä, että se olisi tiedossa. Kun sanotaan *tietyin välimatkan päähän*, niin siinä on *tietyllä* annettu kokonaan uusi merkitys: *tietyä* on se, mitä *ei tiedetä*. Toinen esimerkki Björkenheimin Sarkia-teoksesta:

»Luonteeltaan hän (Adolf Mäkelä) oli erittäin hyväsydäminen, ja naapurien keskuudessa hän nautti *tietyä arvonantoa*» (mts. 12). Alkutehtävissä olettaisi jotakin sentapaista kuin *ett visst anseende, en viss aktning*, jossa *viss* lähinnä kai osoittaa sitä, ettei *aktning* sanaa pidä ottaa aivan täydestä. *En viss* ei siis vahvasta, vaan heikentää: siinä on tapahtunut useista kielistä tuttu merkityksen muuttuminen. Kun suomalaisessa tekstissä puhutaan *tietyistä arvonannoista*, niin *tiety*-sanalle on yksinkertaisesti siirretty tuo *vissin* merkitys. Ellei lukija yhdistäisi *tietyä* vanhaan tuttuun *määrättyyn, vissiin*, niin ajatus jäisi hänelle hämäräksi. Esimerkkejä samanlaisesta *tiety*-sanankäytöstä voisi esittää runsaasti:

»Jos tältä kannalta tarkastelee lyriikan tuotteita, niitäkin, jotka ovat kaikkein aineettomimpia, kaikkein enemmän tunnelman ja kielellisen musiikin varassa, niin *tietyin ajatuksellisen johtolangan* löytäminen on mahdollista» (Koskimies, mts. 154).

»— — mutta tästä poikkeuksellisuudesta huolimatta hänessä (Volter Kilvessä) on runsaasti länsisuomalaisen kansanluonteen ja ulkohahmon piirteitä, niin runsaasti, että *tietyllä oikeutuksella* voidaan puhua jopa rotuaan edustavasta tyylistä» (Suomi, mts. 9).

»Ansaitsee *tietyä huomiota* se seikka, että Euterpen miehistä useimmat liitivät henkiseen perintöönsä arvokkaat, systemaattiset opinnot» (mts. 72).

»Bathseban kerronnallinen muoto saa *tiettyä vaihtelua* siitä, että luvuissa käytetään erilaista kertomatapaa, eri aikamuotoja» (mts. 110).

»Tarinan aika ja paikka jäävät epämääräisiksi; nimi Ararat on omiansa luomaan vain *tiettyä etäisyyden väritystä* kertomukselle» (mts. 183).

»Tuntuu todennäköiseltä, että myös huonokuuloisuus — vaikei hän siitä koskaan puhu — on juuri näinä vuosina merkinnyt hänelle mieltä raskauttavaa vajavaisuutta ja että se on aiheuttanut *tiettyä epävarmuutta*, jopa epäluuloisuuttakin» (mts. 247).

»Heidän (luokassaan ensimmäisten) saavutuksensa ovat yleensä keskinkertaista parempia, heillä on *tiettyä edustuskelpoisuutta*, joka ilmenee moitteettomana käyttäytymisenä tai miellyttävässä asussa» (mts. 195).

»Mutta sivuutetut (oppilaat) ovat yrittäneet saada jalansijaa kumppaniensa parissa, ja heidän asemaansa liittyy *tietty pettymyksen sävy*» (mts. 117).

Olisiko *tietty* ehkä hyväksyttävä siihen tehtävään, missä se on viimeksi esittämissäni esimerkeissä? Se, että on kysymys konsonanttivartaloisesta partisiipista, jonka rinnalla on myös vokaalivartaloisen, näyttää ensi näkemältä viittaavan myönteiseen ratkaisuun: konsonanttivartaloisen muoto tuntuisi joutuvan uuteen merkitykseen. Positiivisena puolena voitaisiin ehkä myös pitää sitä, että siten liityttäisiin monista sivistyskielistä tuttuun kehitykseen, samantapaiseen, josta meilläkin on esimerkkejä (*varmaankin* = *ei varmaa*, *nähtävästi* = *luultavasti* ym., ks. Erik Ahlman, Vir. 1930, s. 155). Mutta asiassa on toinenkin puoli. Kielitajussa *tietty* = *tiedetty*. Jos *tietylle* nyt annetaan sama merkitys, mikä vakiintuneen

käytön mukaan on ollut partisiipilla *määrätty* (esim.: voidaan puhua *määrättyllä oikeutuksella*, ansaitsee *määrättyä huomiota* ym.), niin *tietty* joutuisi esiintymään ainakin kahdessa eri merkitystehtävässä: *tietty* merkitsisi *tiedettyä* esim. seuraavassa: »Muuttolinnut seuraavat yleensä *tiettyjä teitä* (ks. Matti Sadeniemi, Vir. 1952, s. 232), mutta lähes päinvastaista lauseessa. »Hänen oma äitinsäkin jäi aina *tietyin välimatkan* päähän hänestä». — Kumppi merkitys esim. seuraavassa: »Elisabet II on vielä melko nuori. Jos tarkastelee hänen pitämäänsä puheita, huomaa pian, että hän vielä kärsii *tietyistä 'alemmuuskomplekseista'*» (Uusi Suomi)? — Yhteydestä tietenkin tavallisesti huomaa, mitä kulloinkin tarkoitetaan, mutta samaahan voidaan sanoa *määrätystä*. Minusta näyttää siltä, että koko se voimainponnistus, mitä *määrätyn* häätäminen vanhoista asemistaan merkitsee, menee hukkaan, ellei *tiettyä* pidetä alkuperäisissä rajoissaan: *tietty* = *tiedetty* tai jokin siihen läheisesti liittyvä adjektiivi, kuten *tuttu*, *varma*, *selvä*.

Sellaisista *tietty*-tapauksista, joista viimeksi esitin esimerkkejä, luulisin voitavan selviytyä pronominaalilla *jonkinlainen*. — On mahdollista, että attribuutti joissakin tapauksissa voitaisiin jättää kokonaan pois. — *Jonkinlaista* (*jonkunlaista*) on käytetty ko. merkitystehtävässä. Osoitukseksi siitä, miten luontevalta se vaikuttaa, mainitsen esimerkkejä V. Tarkiaiselta (Aleksis Kivi -teoksesta):

»Ainakin näyttää *jonkunlainen aavistus* opin ja sivistyksen tarpeellisuudesta heränneen Stenvallin perheessä» (mts. 37).

»Kalevala ja Kanteletar olivat varmaankin ainoat alkuperäiset suomenkieliset runotuotteet, joita hän

luki *jonkunlaisella ihastuksella*» (mts. 143).

»Kullervo lukiessa ei voi olla tuntematta siinä *jonkunlaista teennäistä ponnistusta*» (mts. 178).

»Ei näin ollen ole mahdotonta, että Falstaffista — — olisi levinnyt *jonkunlaista vaikutusta* eräisiin Nummi-suutarien situatsioneihin ja eräisiin luonteihin» (mts. 201).

»Silmäänpiistävin piirre siuntiolaisen luonteessa on *jonkunlainen taipumus mahtailuun tai kopeuteen*» (mts.

262). — Viimeksi mainittu on käännöstä A. O. Freudenthalin kirjoituksesta, jossa asianomainen kohta kuuluu: *en wiss böjelse* för budföreri.

Tarkiainen näyttää tietoisesti pyrkineen välttämään *määrättyä vissin* merkityksessä. Laajassa Kivi -tutkimuksessaan hän ei ole tarvinnut sitä kuin muutaman kerran. Totesin vain kolme tapausta. Samanlaista pidättyväisyyttä olisi mielestäni syytä suositella *tietyin* suhteen.

EVA LINDÉN